

Mäntsälän kunnan
varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen
tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2021

Kasvatus- ja sivistyslautakunta 13.4.2021

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
1 LÄHTÖKOHDAT	4
1.1 Lait	4
1.2 Velvoittavat asiakirjat	5
2 TASA-ARVOON JA YHDENVERTAISUUTEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ.....	8
3 TOIMINNALLINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSSUUNNITELMA	12
Lähteet	16
Liitteet.....	18

TOIMINNALLINEN TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUSSUUNNITELMA	Liite 1
LEIKKIPISTETAULUKKO	Liite 2
KEHUT TALTEEN!	Liite 3
TEHTÄVÄ: KIRJAINVENTAARIO	Liite 4
TEHTÄVÄ: LAULU- JA LORUINVENTAARIO	Liite 5
HAASTATTELUKYSYMYKSIÄ LAPSILLE	Liite 6

JOHDANTO

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on lainsäädännön mukaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämismääräys. (Suomen perustuslaki 731/1999, 6 §; varhaiskasvatustalaki 540/2018, 3 §; perusopetuslaki 628/1998, laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.) Jatkossa kun asiakirjassa viitataan lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta käytetään nimitystä tasa-arvolaki. Mäntsälän kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteinen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on laadittu osana Mäntsälän varhaiskasvatuksen tasa-arvohanketta 2020–2021. Suunnitelma täydentää Mäntsälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa 2019 ja Mäntsälän kunnan esiopetuksen opetussuunnitelmaa 2020. Mäntsälän kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa, mutta vähintään kolmen vuoden välein (Tasa-arvolaki 5a §).

Tämä suunnitelma toimii pohjana Mäntsälän varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle sekä vuosittain laadittavalle yksikkökohtaiselle toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiselle. Se laaditaan yhteistyössä henkilöstön ja lasten kanssa. Yksikkökohtainen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma liitetään osaksi ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmaa tai esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa. Suunnitelmaan kirjattujen kehittämistoimenpiteiden toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan tarvittaessa tai vähintään vuosittain.

1 LÄHTÖKOHDAT

1.1 Lait

Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus. (OPH 2014.)

Varhaiskasvatustalain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Tavoitteena on myös tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. (Varhaiskasvatustalain 3 §.)

Yhdenvertaisuustalain mukaan esiopetuksen tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Lain edellyttää esiopetusyksiköitä laatimaan suunnitelman, jossa arvioidaan yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassa ja kuvataan tarvittavia toimenpiteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelman tavoitteena on osallisuuden lisääminen, syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen sekä toimenpiteiden toteuttaminen ja toimenpiteiden vaikutusten arvioiminen. (Yhdenvertaisuustalain 6 §.)

Tasa-arvosuunnittelu on ollut pakollista perusopetuksessa vuodesta 2015 ja velvoite ulottuu myös esiopetukseen. Tasa-arvolain mukaan viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Lain mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että esiopetukseen laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelman tulee sisältää selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon

edistämiseksi sekä arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. (Tasa-arvolaki 5 §, 5 a §.)

1.2 Velvoittavat asiakirjat:

Varhaiskasvatuksen perusteet 2018 ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 velvoittavat edistämään yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 todetaan:

” Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.” (s.16)

” Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.” (s.17)

” Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.” (s.17–18)

” Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäsityksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.” (s.18)

” Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla.” (s.21)

” Opetuksen tarkoitus on edistää lapsen oppimista ja auttaa lasta luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta.” (s.21)

”Hoito on fyysistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin.” (s.21)

” Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Toimiva vuorovaikutus erilaisissa kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista.” (s.24)

” Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden kohtaamisessa. ” (s.24)

”Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.” (s.25)

” Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä.” (s. 28)

” Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja tai ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.” (s. 28–29)

” Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta.” (s. 29)

” Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia.” (s. 29)

” Oppimisympäristöä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.” (s. 31)

Mäntsälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa 2019 todetaan:

” Varhaiskasvatuksen henkilökunta huolehtii varhaiskasvatuksen opettajan johdolla siitä, että ryhmän pedagoginen toiminta on monipuolisesti suunniteltu ja tapahtuu lasta arvostavassa vuorovaikutuksessa. Tarjolla on sukupuolineutraaleja leikkivälineitä, joista lapsi voi valita mieluisimman.” (s.11)

” Varhaiskasvatushenkilöstö ymmärtää ja arvostaa erilaisuutta. Jokaista lasta ja perhettä kunnioitetaan ja kohdellaan tasapuolisesti. Kasvattajat keskustelevat lasten kanssa erilaisuudesta kirjoja ja kuvia keskustelun tukena käyttäen. Kasvattajat hankkivat tietoa kulttuureista.” (s.12)

” Henkilöstön vastuulla on hyväksyvän ilmapiirin luominen, jolla mahdollistetaan edellytykset kiusaamisen vastaiselle toimintakulttuurille. Kiusaamisen ehkäisyyn suunnitelmat tehdään jokaisessa yksikössä.” (s.17)

” Moninaisuuden huomioiminen on tärkeää siitä syystä, että myös mäntsäläläiset lapset oppivat kunnioittamaan monimuotoisuutta, koska väestöpohja on yhtenäisempi kuin monessa muussa Etelä-Suomen kunnassa.” (s.18)

” Mäntsälän varhaiskasvatuksessa perheiden kohtaamisen käytännöt rakennetaan niin, että perheiden näkemykset ja varhaiskasvatus yhdistyvät jokaiselle lapselle sopiviksi. Henkilöstö kunnioittaa perheiden tarpeita ja erilaisia tilanteita. Tarvittaessa henkilöstö perehtyy eri kulttuureihin ja uskontoihin kirjallisuuden tai perheiden kokemusten avulla. Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu kaikkien arvostaminen. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea vanhempia kasvatustyössä ja joustaa tilanteissa tarpeen mukaan.” (s.18)

” Henkilöstö kohtaa lapset, huoltajat ja työkaverit avoimesti ja kunnioittavasti. Lapsia ja huoltajia kohdellaan tasa-arvoisesti, huomaavaisesti ja empaattisesti niin, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa. Rajojen asettaminen ja tilanteisiin puuttuminen rauhallisen ystävällisesti mahdollistaa lasten johdonmukaisen, oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen kohtelun. Henkilöstö huomioi työssään erilaiset maailmankatsomukset. (s.22)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 todetaan:

”Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.” (s. 6)

” Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa.” (s.6)

” Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäytäntöihin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta.” (s. 10)

”Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate.” (s. 10)

”Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen.” (s.21)

”Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset.” (s. 22)

2 TASA-ARVOON JA YHDENVERTAISUUTEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

Tasa-arvokasvatusta on tasa-arvon ja sukupuolittuneiden käytäntöjen huomioiminen. Arjen tuttuja käytäntöjä ja asioita katsotaan uusin silmin, näkökulmaa vaihtaen. Kaikille lapsille annetaan sukupuolesta riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet toimia, kasvaa ja oppia. (Ylitapio-Mäntylä, 2012.)

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan lapsen kohtaamista omana yksilöllisenä persoonana ilman sukupuoleen kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjä oletuksia ja ennakkoluuloja sekä käsitysten tunnistamista arkisessa toiminnassa ja puhetavoissa. Sukupuolitietoisuus on synonyymi sukupuolisensitiivisyydelle. Sensitiivisyys yhdistettynä tietoisuuteen sukupuolen merkityksistä on herkkyyttä lasten ja aikuisten moninaisuudelle. (Katainen, 2015.) Sukupuolisensitiivisyys on myös taitoa huomata omia ja toisten kasvattajien sukupuolittuneita käytäntöjä (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2019; Ylitapio-Mäntylä 2012).

” Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja tai ennakkoodotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.” (OPH 2018, 28–29.)

Sukupuolta voidaan tarkastella sosiaalisesta, kulttuurisesta ja biologisesta näkökulmasta. Sukupuoleen liitetään erilaisia maskuliinisia ja feminiinisiä käsityksiä, jotka ovat erilaisia riippuen ajasta ja paikasta. Biologisella sukupuolella viitataan geneettisiin, anatomisiin ja hormonaalisiin tekijöihin. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2019; Ylitapio-Mäntylä 2012.)

*”Kaikkien **sukupuolten tasa-arvo** tarkoittaa samanlaisten oikeuksien, mahdollisuuksien ja velvollisuuksien takaamista yksilölle sukupuolesta tai sukupuolen ilmaisusta riippumatta”* (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2019).

Sukupuolineutraalisuus tarkoittaa sitä, että sukupuolta tai sen erilaisia merkityksiä ei oteta toiminnassa huomioon. Kaikille lapsille tarjotaan samaa toimintaa, huomioimatta lasten välisiä eroja. Kasvatuksessa sukupuolineutraalisuus ei takaa tasa-arvoista toimintaa lapsille ja estää kasvatuksen sukupuolittuneiden käytäntöjen huomaamisen. (Katainen, 2015; Ylitapio-Mäntylä 2012.)

Heteronormatiivisessa ajattelutavassa lähtökohta on biologisen sukupuolen määrittelyssä. Se korostaa naisen ja miehen vastakkaisuutta, toimien samalla ensisijaisena ajattelun ja toiminnan lähtökohtana. (Ylitapio-Mäntylä 2012.)

Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolesta (Tasa-arvolaki 3§.) Sukupuoli-identiteetti on jokaisen ihmisen tunne siitä, onko hän tyttö, poika, nainen, mies tai jotain muuta. Henkilöllä voi olla **sukupuoli ristiriita**, mikäli hänen oma kokemus sukupuolestaan ei vastaa häneltä odotettua eikä hänen kehoaan. (Ylitapio-Mäntylä 2012.)

Perheitä on monenlaisia. Perhemuodot ovat moninaistuneet ja on tärkeää, että kaikki perhemuodot ovat tasa-arvoisesti esillä, jotta lapset saavat kokemuksen siitä, että jokainen perhemuoto on yhtä arvokas. (Katainen, R. 2015.)

” Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäsityksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.” (OPH 2018, 18.)

” Mäntsälän varhaiskasvatuksessa kohdellaan lapsia ja huoltajia samanarvoisesti. Perheitä, heidän kulttuuriaan ja kasvatustapojaan kunnioitetaan. Kasvatushenkilöstön on oltava tietoinen perheiden kulttuurista ja erityispiirteistä ja tutustuttava niihin. Henkilöstö kohtaa perheet kunnioittaen ja arvostaen. Lapsilla on yhdenvertainen mahdollisuus valita aktiviteetteja oman kiinnostuksen ja yksilöllisten tarpeiden mukaan. ” (Mäntsälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 18)

”Mäntsälän esiopetuksessa rakennetaan yhdessä huoltajien kanssa turvallista ja kiireetöntä, yksilöllistä ja kannustavaa kasvu- ja oppimisympäristöä. Lapsia ja heidän huoltajiaan kohdellaan samanarvoisesti. Perheitä, heidän kulttuuriaan ja tapojaan kunnioitetaan. Esiopetuksen henkilöstö tutustuu tarpeen mukaisesti perheiden kulttuuriin ja erityispiirteisiin. Henkilöstö perehtyy eri kulttuureihin ja uskontoihin esimerkiksi kirjallisuuden tai perheiden kokemusten avulla.” (Mäntsälän kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma, 10)

”Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta sukupuolesta, iästä, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta ja vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Tasa-arvon tavoin myös yhdenvertaisuus on perusoikeus.” (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2019.)

”Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa.” (OPH 2018, 28.)

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan:

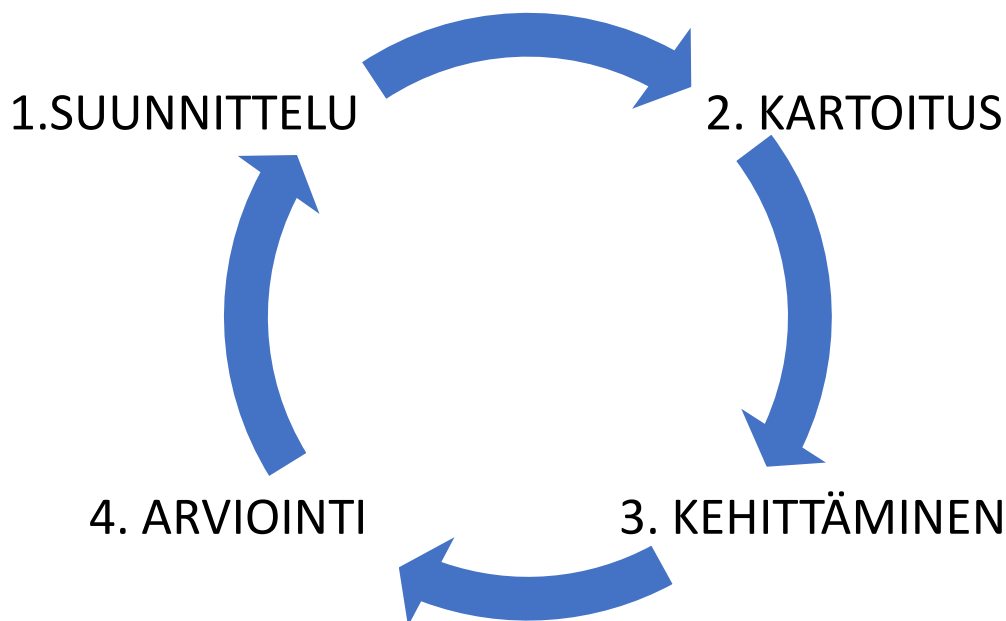
- *sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä)*
- *sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä)*
- *henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä)*
- *ohjetta tai käskyä syrjiä*

Yhdenvertaisuuslakia ja tasa-arvolakia yhdistää syrjinnän kielto. Tasa-arvolaisissa syrjintäperusteena on sukupuoli. Yhdenvertaisuuslaki kattaa muut syrjinnän perusteet.

3 YKSIKKÖKOHTAINEN TOIMINNALLINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSSUUNNITELMA

Yksikkökohtaisessa toiminnallisessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa toimintaa kehitetään sukupuolen tasa-arvon näkökulmasta. Tutkimusten mukaan tasa-arvotyön vaikutukset näkyvät toiminnassa vahvemmin, kun toiminta tasa-arvon edistämiseksi on systemaattista, pitkäjänteistä, jatkuvaa ja tavoitteellista. **Sukupuolisensitiivinen kasvatus** tekee näkyväksi sukupuoleen liittyviä taustaoletuksia, jotka vaikuttavat lasten kohtaamiseen. Tavoitteena on kohdata lapsi siten, että sukupuoli ei ennalta määritä lapsen kykyjä, persoonaa ja kiinnostuksen kohteita. (Alasaari 2019; Katainen 2015.)

Toiminnallisen tasa-arvosuunnittelun prosessi

Lähde: Alasaari, N. 2019. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvoinen päiväkotihanke ry. Naisasialiitto Unioni ry.

1. SUUNNITTELUVAIHE

Yhteiset käsitteet on määritelty tässä suunnitelmassa. Yksikkökohtainen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan lukuvuosittain. Suunnitelman sisältö nousee yksikön ja

kunkin ryhmän tarpeista. Jokainen esiopetus- ja varhaiskasvatusryhmä kirjaa kehittämistarpeensa itse tehdyn havainnoinnin pohjalta. Kehittämistarpeet liitetään osaksi ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa tai esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa ja niitä arvioidaan säännöllisesti. Suunnitelma tehdään lukuvuodeksi kerrallaan.

2. KARTOITUSVAIHE

Tutkikaa varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen tasa-arvotilannetta keskustelemalla, havainnoimalla ja/tai videoinnilla.

Lapset voivat osallistua mukaan kartoitukseen mm. yksilö- tai ryhmähaastattelulla.

ESIMERKKEJÄ TASA-ARVOON LIITTYVISTÄ TEEMOISTA JA HAVAINNOINTILOMAKKEITA:

- Lasten osallistaminen kartoitukseen esim. yksilö- tai ryhmähaastattelulla (liite 6)
- Leikki ja oppimisympäristö

Leikkipistetaulukko- havainnointilomake (liite 2)

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2019/05/Leikkipistetaulukko.pdf>

- Myönteinen kohtaaminen ja vuorovaikutus

Kartoita kehut- havainnointilomake (liite 3)

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2019/05/Kartoita-kehut.pdf>

Ohjeistus videointiin

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2019/05/Ohjeistus-videointiin.pdf>

- **Kirjat, laulut ja lorut**

Kirjainventaario- havainnointilomake (liite 4)

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2019/05/Kirjainventaario.pdf>

Laulu- ja loruinventaario-havainnointilomake (liite 5)

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2019/05/Laulu-ja-loruinventaario.pdf>

- **Yhteistyö perheiden kanssa**

Pohdinta esimerkkejä: Kuinka suhtaudutaan perheisiin, joissa huoltajat ovat samaa sukupuolta? Kenelle lapsi tekee kortin isänpäivänä, jos hänellä ei ole isää? Kenelle soitan, kun lapsi sairastuu kesken päivän? Kenelle osoitan puheeni vasukeskusteluissa?”.

(Alasaari, N. 2019. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvoinen päiväkotihanke ry. Naisasialiitto Unioni ry.)

3. KEHITTÄMISVAIHE

Keskustelkaa ryhmässä kartoituksen tuloksista ja tarkistakaa suunnitteluvaiheessa asettamanne tavoitteet. Kirjatkaa kehittämistavoitteet ja tarvittavat toimenpiteet **yksikkökohtaiseen**

toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan (liite 1). Sopikaa myös arvioinnin suorittamisesta ja aikataulusta.

4. ARVIOINTI

Arvioikaa tehdyt toimenpiteet ja muutokset. Tarvittaessa havainnoikaa. Missä onnistuitte? Mitä olisi pitänyt tehdä toisin? Mikä oli vaikeaa? Ottakaa lapset mukaan arviointiin. Päättäkää myös jatkotoimenpiteistä.

(Alasaari, N. 2019. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvoinen päiväkotihanke ry. Naisasialiitto Unioni ry.)

Lähteet

Alasaari, N. 2019. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvoinen päiväkotihanke ry. Naisasialiitto Unioni ry.

Katainen, R. 2015. Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa. Kouluttajan opas. Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa- hanke.

Mäntsälän kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma 2020.

https://www.mantsala.fi/tiedostot/esiopetuksen_opetussuunnitelma_3.5.2016_paivitys_16.3.301_9.pdf

Mäntsälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019.

https://www.mantsala.fi/tiedostot/palvelut/paivahoito/2019/mantsalan_kunnan_varhaiskasvatus_suunnitelma_21.8.2019.pdf

Opetushallitus. 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. 3. painos. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/esiopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, 2019. <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/hanke/>

Ylitapio-Mäntylä, O (toim.) 2012. Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Perusopetuslaki 628/1998. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

Lisämateriaalia:

Alasaari, N. & Katainen, R. 2016. Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa. Raportteja ja muistioita 2016:36. Sosiaali- ja terveysministeriö.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75093>

Tasa-arvoa päiväkotiin. Tekstikokoelma sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta.2016-Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa- TASA-ARVOINEN KOHTAAMINEN PÄIVÄKODISSA-HANKE. <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/hanke/>

Tasa-arvoisen kasvattajan muistilista. <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2014/03/Tasa-arvoisen-kasvattajan-muistilista.pdf>

[Tasa-arvoinen päiväkoti 1/5 : Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus - YouTube](#)

[Tasa-arvoinen päiväkoti 2/5 : Leikki - YouTube](#)

[Tasa-arvoinen päiväkoti 3/5 : Varhaiskasvatusympäristö - YouTube](#)

[Tasa-arvoinen päiväkoti 4/5 : Yksilö ryhmän jäsenenä - YouTube](#)

[Tasa-arvoinen päiväkoti 5/5 : Kieli ja vuorovaikutus - YouTube](#)

[Opas varhaiskasvattajille2019.pdf \(dropbox.com\)](#)

Kettumäki, S. 2020. Kohti tasa-arvoa sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen keinoin.

<https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2020/11/20/eika-meilla-olen-ns-tyttojen-ja-poikien-juttuja-tasa-arvo-yhdenvertaisuus-ja-sukupuolisensitiivisyys-paikallisissa-varhaiskasvatussuunnitelmissa>

Ylitapio-Mäntylä, O. 2009. Lastentarhanopettajien jaettuina muisteluina sukupuolesta ja vallasta arjen käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto.

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61659/Ylitapio-M%C3%A4ntyl%C3%A4_DORIA_A5_crop.pdf?sequence=4

**YKSIKÖKOHTAINEN TOIMINNALLINEN TASA-ARVO JA
YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA** Liite 1

Teema, jota lähdetään edistämään	Kehittämistoimenpiteet	Kuka seuraa tilannetta ja miten	Milloin arvioidaan tilanne

www.tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi

Leikkipiste:	Ketkä leikkivät:	Leikinhjaus: Kyllä / Ei (aikuisen nimi)	Positiiviset huomiot:	Muuta huomioitavaa:

Lapsen nimi:	Kehutyyppi		Kehuttava taito/tilanne							
	Suora kehu	Esikuvana	Avustaminen	Ruokailu	Pukeminen	Leikki	Sosiaalisuus	Ulkonäkö	Persoona	Muu, mikä?

- Sovi työkaveriesi kanssa kartoitusvuorot ennen ensimmäistä harjoituspäivää.
- Valitkaa kartoituksen kohteeksi tietty päivä tai tuokio.
- Jokainen voi arvioida joko omaa tai työtoverinsa toimintaa.
- Sopikaa kartoitukselle aikataulu. Tärkeintä on että jokainen tiimistä tekee harjoituksen.
- Järjestäkää aikaa havainnoista keskustelulle. Mitä huomasitte yhdessä ja yksin?
- Miltä harjoitus tuntui? Miten se vaikutti työtapoihisi?
- Mihinkin olet toiminnassasi tyytyväinen? Miten toimitte jatkossa?

TEHTÄVÄ: KIRJAINVENTAARIO

Liite 4

Käykää oheisen lomakkeen avulla läpi ryhmänne käyttämät lastenkirjat. Merkitkää sarakkeisiin pää- ja sivuhenkilöiden sukupuoli tai sukupuolettomuus. Kirjoittakaa ylös hahmoihin kirjoissa liitetyt ominaisuudet, kyvyt ja tehtävät. Minkälainen ja kuinka suuri merkitys tällä tietyllä hahmolla on tarinan juonen kannalta? Millaisia tunteita hahmoilla ilmenee, ilmentävätkö tiettyä sukupuolta edustavat hahmot vain tietynlaisia tunteita? Huomioikaa hahmojen vaatetus ja asusteet ja näiden väritys. Minkä perusteella tunnistatte hahmon sukupuolen? Entä milloin sukupuoli näyttäytyy epäselvänä?

Jakakaa kirjojen läpikäynti ryhmässänne siten, että jokainen aikuinen saa vastuulleen osan kirjoista. Kirjaamisen jälkeen keskustelkaa havainnoistanne yhdessä. Olitteko kiinnittäneet aiemmin huomiota kirjaamiinne asioihin, tuliko jokin yllätyksenä? Pidättekö kirjojen henkilöitä hyvinä samaistumiskohteina lapsille?

	FEMINIININEN	MASKULIININEN	MUU
PÄÄHENKILÖ			
SIVUHENKILÖ			
KYVYT, OMINAISUUDET			
TUNTEET			
VAATTEET JA VÄRIT			
AMMATTI			
MUUTA			

(Henkel & Tomicic 2009)

www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi

TEHTÄVÄ: LAULU- JA LORUINVENTAARIO

Liite 5

Käykää oheisen lomakkeen avulla läpi ryhmänne suosituimmat lastenlaulut ja -lorut. Merkitkää sarakkeisiin lauluissa ja loruissa esitettyjen pää- ja sivuhenkilöiden sukupuoli tai sukupuolettomuus. Kirjoittakaa ylös hahmoihin kirjoissa liitetyt ominaisuudet, kyvyt ja tehtävät. Minkälainen ja kuinka suuri merkitys tällä tietyllä hahmolla on laulun tai lorun juonen kannalta? Millaisia tunteita hahmoilla ilmenee, ilmentävätkö tiettyä sukupuolta edustavat hahmot vain tietynlaisia tunteita? Mitkä kohdat lauluista lapset oppivat ja muistavat herkimmin? Mitkä ovat lasten lempilauluja, mistä syistä?

Jakakaa laulujen ja loruja läpikäynti ryhmässänne siten, että jokainen aikuinen saa vastuulleen osan niistä. Kirjaamisen jälkeen keskustelkaa havainnoistanne yhdessä. Olitteko kiinnittäneet aiemmin huomiota kirjaamiinne asioihin, tuliko jokin yllätyksenä? Pidätkö lauluissa ja loruissa esiintyviä henkilöitä hyvinä samaistumiskohteina lapsille?

	FEMINIININEN	MASKULIININEN	MUU
PÄÄHENKILÖ			
SIVUHENKILÖ			
KYVYT, OMINAISUUDET			
TUNTEET			
VAATTEET JA VÄRIT			
AMMATTI			
MUUTA			

(Henkel & Tomicic 2009)

www.tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi

Miltä tuntuu tulla päiväkotiin/eskariin?

Missä leikit eniten?

Kenen/keiden kanssa leikit eniten?

Onko sinulla kaverina tyttöjä?

Onko sinulla kaverina poikia?

Onko jotain, mitä haluaisit tehdä, muttet uskalla?

Kun haluat mennä mukaan leikkiin, jota jo muut leikkivät, mitä teet?

Saavatko kaikki lapset tehdä samoja asioita päiväkodissa/ eskarissa?

Onko jokin asia kielletty tytöiltä?

Onko jokin asia kielletty pojilta?

Onko päiväkodissa/eskarissa jotain epäreilua?

Kuuntelevatko aikuiset sinua ja muita lapsia?

Mitä teet, kun joku käyttäytyy inhottavasti sinua kohtaan?

Voitko kertoa täällä aikuiselle, jos sinua tai kaveriasi kiusataan?

Mitä haluaisit aikuisten tekevän, kun lapset riitelevät keskenään?

Lohduttavatko kaverisi sinua, kun olet surullinen?

Autatko sinä kavereitasi?

Millaiset asiat pelottavat sinua päiväkodissa/eskarissa?

Missä tai milloin et tunne oloasi turvalliseksi päiväkodissa/eskarissa?

Lähde: Alasaari, N. 2019. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvoinen päiväkotihanke ry. Naisasialiitto Unioni ry.